

Το αξιακό σύστημα του Χριστιανισμού απέναντι στη σύγχρονη δυτική νεωτερικότητα

/ Γνώμες

Η σύγχρονη δυτική νεωτερικότητα παρουσιάζεται συχνά ως εποχή ελευθερίας, προόδου, δικαιωμάτων και αυτονομίας. Προβάλλεται ως η ιστορική υπέρβαση των παραδοσιακών θρησκευτικών δομών, οι οποίες θεωρούνται από πολλούς περιοριστικές ή παρωχημένες.

- Πέτρος Δ. Δαμιανός, Δρ. Φιλοσοφίας - Διδακτικό Προσωπικό ΕΜΠ

Ωστόσο, κάτω από αυτή την εικόνα της προόδου αναδύεται ένα βαθύ φιλοσοφικό και ανθρωπολογικό ερώτημα: ποιο αξιακό σύστημα αντικατέστησε τελικά τον χριστιανισμό και κατά πόσο αυτό υπηρετεί ουσιαστικά τον άνθρωπο;

Ο χριστιανισμός, και ιδιαίτερα η ορθόδοξη παράδοση, θεμελιώνει την ανθρώπινη αξία όχι στην παραγωγικότητα, την κοινωνική επιτυχία ή την οικονομική δύναμη, αλλά στην ίδια την ύπαρξη του ανθρώπου ως προσώπου, ως εικόνας Θεού. Η αξία του ανθρώπου είναι απόλυτη, ανεξάρτητη από την κοινωνική του θέση, τον

πλούτο, την επιτυχία ή την αποτυχία του. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ακόμη και ο πόνος, η πτώση ή η φτώχεια δεν αναιρούν την αξιοπρέπεια του ανθρώπου ούτε ακυρώνουν τη δυνατότητα νοήματος, ελπίδας και σωτηρίας.

Αντίθετα, μεγάλο μέρος της σύγχρονης δυτικής κουλτούρας φαίνεται να μετατοπίζει την ανθρώπινη αξία προς την κατανάλωση, την απόδοση και την κοινωνική εικόνα. Ο άνθρωπος συχνά νοείται πρωτίστως ως οικονομική μονάδα: ως καταναλωτής, παραγωγός ή αξιολογήσιμο δεδομένο. Η επιτυχία μετριέται μέσα από υλικά κριτήρια, ενώ η αποτυχία συχνά βιώνεται όχι απλώς ως δυσκολία αλλά ως υπαρξιακή απαξίωση. Έτσι, η οικονομική καταστροφή, η κοινωνική περιθωριοποίηση ή η αδυναμία ανταγωνισμού οδηγούν συχνά σε βαθιά απόγνωση.

Εδώ αναδεικνύεται μια κρίσιμη αντίφαση της νεωτερικότητας. Ενώ αμφισβητεί αυστηρά τις μεταφυσικές και ηθικές βάσεις του χριστιανισμού, συχνά δεν ξετάζει με την ίδια αυστηρότητα τις δικές της αξιακές παραδοχές. Ο καταναλωτισμός, ο υλισμός και η τεχνοκρατική αξιολόγηση προβάλλονται σχεδόν ως ουδέτερες πραγματικότητες, ενώ στην ουσία συγκροτούν ένα εναλλακτικό σύστημα αξιών με δικές του απαιτήσεις, ιεραρχίες και μορφές εξουσίας. Η αγορά και η απόδοση γίνονται συχνά σιωπηλά κριτήρια ανθρώπινης αξίας χωρίς να απαιτείται ανάλογη φιλοσοφική δικαιολόγηση.

Αυτό δημιουργεί το παράδοξο μιας κοινωνίας που θεωρεί τον εαυτό της απελευθερωμένο από δογματισμούς, ενώ συχνά υποτάσσεται σε νέες μορφές ιδεολογίας: την οικονομική αποτελεσματικότητα, την κοινωνική εικόνα, την τεχνολογική επιτήρηση και την αδιάκοπη κατανάλωση, μέσα σε ένα πλαίσιο όπου η προσωπική ελευθερία περιορίζεται από άορατους μηχανισμούς αξιολόγησης, κοινωνικής πίεσης και συστημικής εξάρτησης.

Ο χριστιανισμός, παρά τις ιστορικές αδυναμίες των κοινωνιών που τον επικαλέστηκαν, συνεχίζει να προσφέρει μια ριζικά διαφορετική πρόταση. Δεν ορίζει τον άνθρωπο από την ισχύ του αλλά από την πνευματική του ταυτότητα. Δεν θεωρεί τη φτώχεια απόδειξη αποτυχίας ούτε την κοινωνική αδυναμία ένδειξη αναξιοσύνης. Προσφέρει μια θεώρηση όπου η ελπίδα δεν εξαρτάται από τις εξωτερικές συνθήκες αλλά από μια βαθύτερη οντολογική και πνευματική θεμελίωση.

Έτσι, το κρίσιμο ερώτημα της εποχής δεν είναι απλώς αν ο σύγχρονος δυτικός άνθρωπος απομακρύνθηκε από τον χριστιανισμό, αλλά αν αναγνώρισε συνειδητά ποιο νέο σύστημα αξιών υιοθέτησε στη θέση του. Διότι κανένας πολιτισμός δεν λειτουργεί χωρίς αξιακή βάση. Όταν η χριστιανική έννοια του προσώπου υποχωρεί, κάτι άλλο αναλαμβάνει να ορίσει τι αξίζει ο άνθρωπος.

Η αντιπαράθεση λοιπόν μεταξύ χριστιανισμού και σύγχρονης δυτικής νεωτερικότητας δεν αφορά μόνο τη μεταφυσική πίστη. Αφορά πρωτίστως την ίδια την κατανόηση του ανθρώπου: είναι πρόσωπο με έμφυτη και αναφαίρετη αξία ή είναι λειτουργικό στοιχείο ενός οικονομικού και κοινωνικού μηχανισμού;

Από την απάντηση σε αυτό το ερώτημα εξαρτάται όχι μόνο η πνευματική πορεία του σύγχρονου πολιτισμού αλλά και η δυνατότητα του ανθρώπου να διατηρήσει την αξιοπρέπεια, την ελευθερία και το νόημά του μέσα σε έναν κόσμο αυξανόμενης αποπροσωποποίησης.

Πηγή: pemptousia.gr